

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle XXX.

Lexikonokban, kézikönyvekben, vékonyabb-vastagabb irodalomtörténetekben napok óta eredménytelenül kutakodom: eltűnt egy magyar irodalmi folyóirat, parányi nyomra sem bukkanok, mintha a föld nyelte volna el.

Új Könyv – Irodalmi, művészeti, társadalmi, közgazdasági és politikai havi folyóirat. Főszerkesztő: Lázár Miklós. 1. szám, 1921. február. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Wien VII. Schottenfeldgasse 53. sz. Barna egésvászonba kötött példányok, az első öt szám. Örökség feleségem nagypapjának igényes és terjedelmes könyvtárából, a belső borítón puritán ex libris: *Gábor Béla könyveiből 1857* sz. Sajnos valamely barbár kéz példányomból az 5. szám 29–62. oldalait valamikor kiszaggatta.

Lázár (Lederer) Miklós 1919 márciusában Bécsben csatlakozott Bethlen István vállaltan és eltökélten kommunistaellenes szervezetéhez. 1921-ben tért haza, Budapesten elismert, rangos újságíró, szerkesztő, politikus, országgyűlési képviselő – 1939-ig! Viszontagságos évek után „1948-ban az USA-ban telepedett le”, haláláig a Szabad Európa Rádió munkatársa New Yorkban, majd Münchenben. A *Magyar Irodalmi Lexikon* (1965) tíz sorban emlékezik meg írói és szerkesztői munkásságáról, az *Új Magyar Irodalmi Lexikon* (1994) sem taksálja sokkal többre Lázár Miklós életművét.

Minden általam ismert életrajzi forrás szerzője tévesen állítja: Lázár Miklós 1921-ben alapította A Reggel című radikális polgári hírlapot. Valójában az 1. szám 1922. szeptember 18-án jelent meg. A rövid életű, Bécsben 1921-ben kiadott Új Könyv létezéséről, igényes, izgalmas, sokszínű tartalmáról azonban senki nem tesz említést.

Amit elfelejtetek, az nincs.

Nagyratörő álmok vezérelték a lapalapító főszerkesztőt 1921. februárban: „minden államok, minden világrészek” magyarjainak ajánlja az új folyóiratot. Hangsúlyozza: „Az »Új Könyv« nem kalandozik el a napi politika ingoványába. Párt- vagy osztályszempontok nem vezérlik. Gyűlöletet, konokságot, bosszút, elfogultságot nem ismer és nem akar ismerni. A szeretet, a megértés, a legnemesebb szándék az »Új Könyv« célja, alapja és lényege.”

Pillanattal Trianon után – száz év múltán is rokonszenves álom.

A főszerkesztő társakat keres: írást kérő levelekkel ostromolja az itthoni és a szétszóródott, átmenetileg vagy végleg Európában otthonra lelt magyar írástudókat. Hívó szava követőkre talál: társakat, rangos társakat talál a jövőépítő közös álmodáshoz.

Tóth Árpád két verset (*Az öröm illan, Prospero szigetén*) küld a szerkesztőnek, Szép Ernő hatot, köztük a *Csókoljatok meg csillagok* első változatát. Babits Mihálynak Bécsben 1921-ben, a Hellas kiadó gondozásában megjelent *Erato. Az erotikus világművészet remekei* című kötetéből közöl a lap három antik verset és az *Énekek éneke* Babits fordította gyönyörű részletét.

Molnár Ferenc *A hattyú* című vígjátékából a folyóirat márciusi számában olvashattak a kortársak egy negyed felvonásnyi mutatványt. A darabot 1921. március végén mutatták be a bécsi Burgtheaterben. Vajon mire gondoltak az Osztrák–Magyar Monarchia romjain kikiáltott osztrák köztársaságban színházba látogató bécsi polgárok, amikor Beatrix hercegnő így ostorozta a demokráciát: „Mindenkit korrumpál. Már a királyok közt is alig van egy-két royalista.”

Bródy Sándor februárban terjedelmes írásban vitatkozik korábbi íróbarátjával, Gárdonyi Gézával, júniusban hosszú, baráti levélnek álcázott esszében elmélkedik a 19. század második felének szomorú sorsú költőjéről, Vajda Jánosról és életművéről. Zilahy Lajos *Tavaszi misztérium* című írása a márciusi számban az 1921. március 21-én születésnapját harminc év múltán boldogan ismét húsvét vasárnap ünneplő író múltidőbe rejtett önéletrajzi vallomása. A Rómában élő festő, újságíró, haditudósító, Molnár Ferenc volt felesége, átmenetileg olasz báróné Vészi Margit a főszerkesztő felkérésére írt a lap számára irodalmi levelet. A magyar nyelv gyönyörűségeiért lelkesedik, de megvallja: két éve már csak olaszul és németül ír. „Nem szégyellem leírni: felsírt bennem a vágyódás és öröm, amiért megint lehet és érdemes a magam nyelvén olvasnom és írnom, az elsőt és egyetlen, az anyanyelvemet, az *enyémét*, akárki akármit mond is...” A háborút túlélte Itáliáról nagyon borús, barátságtalan képet fest, írását olvasva az

ember nem érti, ha ez a véleménye, miért Olaszországban él. Később, ahogy Magyarországot, úgy Itáliát is elhagyta, Amerikába költözött, Hollywoodban dolgozott, évtizedek múltán tért vissza Európába, Spanyolországban pergette nyugdíjas éveit. Valaha magyar író, magyar értelmiségi szeretett volna lenni.

Szomorj Dezső gúnyos-keserű írásában a *fiu-me-i háború*, a tengerparti város békétlen állapotáról számol be. „*Abbazia 1921 január*. Tisztelt Szerkesztő Úr, nem látom itt magam körül, hogy valami magyar haditudósító kocsizna a parton vagy csónakázna a Quarneron, hát bátor leszek ajánlani Önnek mint sétáló privát alak a magam kontár értesítését, hivatalos sarkantyús haditudósítás helyett. Tetszik tudni, hogy itt még világháború van? Azokat az ágyúlövéseket, amelyeket Szerkesztő Úr Bécsben a Neue Freie Presse sürgönyeit pillantván lelki füleivel mint távol puffanatokot hall álombeli bágyadt hanggal, azokat az ágyúlövéseket én valódi nyers fülemmel azon melegen hallom itt, az abbaziai korzó korlátjára tehénkedve.”

Klasszikus közhely: a béke a háború folytatása más eszközökkel.

Szép Ernő költő, látóköre kivül létezik a politika – az irodalom jövőbeni sorsáért aggódik. A márciusi számban indulatos, szomorú kérdéssel fordul a szerkesztőhöz. „Kérem: hol vannak az Olvasók? Kik az irodalmi revünek az olvasói? Kik azok? Kik, kicsodák olvasnak irodalmat? Kik azok, kérem, most, most itt, ebben a világban, kicsodák az olvasók, egyenként kérem, hol laknak, miből élnek, milyen költséggel öltözködnek, mit, miket szívnak, mikor rágyújtanak, hol szerzik a dohányt, mit fogyasztanak reggelire, ebédre, vacsorára? Tudna szerkesztő úr nevekkal szolgálni az olvasókat illetőleg, hogy igenis, Ez meg Ez is olvasó? Van olvasó?” Szép Ernő nem sejtette, hogy jajdulása, aggódása – *Van olvasó?* – száz év múltán ma időszerűbb, szorongatóbb gond, mint korábban bármikor.

Karinthy Frigyesnek három rövid írása jelent meg a folyóiratban. Az író életművének tudós kutatói biztosan tudják, mikor és hol jelent (jelenhetett) meg újra *A majom és a hangya* című parányi remekmű. Tavaszi este van, régi újságot olvasok, betűfaló értelmiségiként élvezem a százéves szöveg *üzene-tét*. „HANGYA: Minálunk, a mi bolyunkban nem talál sz dologtalan hangyát, mert aki nem akar dolgozni a köz érdekében, azt kipusztítjuk magunk közül. Mindenkinek megvan a maga feladata a közös munkában – mi munkások vagyunk.

MAJOM (legyint): Tudom, olvastam Marxot. Nem érdekel.”

Merengek a hidegen pontos szón: *kipusztítjuk*. Karinthy Frigyes olvasta Marxot, számtalan más

bölcsebb, valóban örök életű író, gondolkodó műveit, és látta Budapestet 1919-ben. Testközelben, szorongva élte át a történelmi pillanatot, amikor a hatalmat birtokló marxisták elkezdtek *kipusztítani* a velük egyet nem értő, engedetlen magyar állampolgárokat. Olvasta Marxot, de azt 1921-ben nem sejtette: a hatalmat bitoló marxisták ötven év múlva nem engedélyezik, tiltani fogják, hogy újra megjelenjen a Pesti Naplóban 1929. április 28-án közreadott úti jegyzete. „S már a határnál vagyok, s mint ha eleven, még vérző seben gázolna keresztül a vonat, ahogy megpillantom az első idegen feliratot ott, ahol nemrég a testem és vérem nyelvén szóltak hozzám. Begyógyulhat valaha ez a seb, vagy fel kell vágni, újra bevarrni, vagy újat vágni valahol másutt – a baj megvan, nem lehet letagadni, az a kérdés csak, lehetne kezelni belülről, vagy csak a kés segít. Istenem. Fáj.”

Fáj, lelket gyötrően fáj Trianon 1921-ben Krúdy Gyulának is, aki az Új Könyv minden számába két írást is ad nyíregyházi földijének, a főszerkesztő Lázár Miklósnak. Első írásának – *L. M. emlékkönyvébe* – első mondata 1921. január végén: „Mostanában Magyarországon mindenki álmodik.”

Öröknapár a Kárpát-medencében: *mostanában*.

Mostanában, amikor a „finom veretű aranyok helyett a nikkel korszaka a legközelebbi grádus, nemcsak az ország közgazdaságában, hanem az irodalomban is. Itt nem lehet azt mondani, hogy visszament az idő száz esztendővel; nem; olyan helyre ért, ahol még sohasem volt. Elkövetkezett a korszak a megkisebbedett nemzet történetében, amikor a tehetséges emberek útban vannak.”

Megkisebbedett nemzet – az író Krúdy Gyula felmérhetetlenül bölcsebb, becsületesebb, messzebbre látó, mint a nagyhangú, mindennapi hazugságikban körbelyongó politikusok. Tudja: a nagyhatalmak politikacsinaló gazemberei által 1920. június 4-én ránk kirótt erőszakos országcsönkítés dráma és tragédia. Dráma, mert a magyarok életéből, a magyarság szívéből, lelkéből metszett ki egy darabot: az ország *kisebb* lett, a nemzet *megkisebbedett*. Tragédia: katarzusra, megtisztulásra kényszeríti a nemzet lelkiismeretét.

„Mostanában Magyarországon mindenki álmodik.”

Bíró Pál nagytőkés, gyáros, pénzember, politikus: józanul álmodik, tárgyilagosan elemzi az új, ránk erőszakolt politikai és gazdasági helyzetet. „Történelmünk nagy országútnál előttünk az új mérőföldjelző: Trianon. A nagyhatalmak pecsétjéttől súlyos trianoni békeakta, új nemzetközi kötelmeink és jogaink írásba foglalása megtestesült valóság lett. Nem könnyű sors kimérését és vállalását jelenti.”

Józan álom: Trianon! – vagy hozzáidomulunk, vagy ellene fordulunk, megkerülni nem lehet. Sokan úgy gondolták, Trianont tudomásul venni is nagyon nehéz, szinte lehetetlen, nemhogy vállalni. Bíró Pál józanul álmodik: pénzügyi terveket sző, vitázik a pénzügyminiszterrel, kiútkereső gazdasági lehetőségeket fogalmaz meg, javaslataival tágítani próbálja az ország gazdasági, politikai mozgásterét. Úgy gondolja, „a szerződési kötelezettség teljesítése” esetén „a szerződésben biztosított olyan jogot is nyerünk, mely által Magyarország az egész emberiség szívéhez nőhet”.

Kis nép csőlátású politikusainak gyakori tévedése: elhiszik, el akarják hinni, hogy ha engedelmeskedünk, majd megdicsérnek a nagyhatalmak, és a szófogadásért elismerés, jövedelmező jutalom jár. Bíró Pál azt álmodja: „Magyarország nemzetközi placettel [jövahagyással] való jogot nyer a magyar kisebbségek jogainak ellenőrzésére, védelmére.”

Álom, álom, édes álom... énekelték Bécsben, a Johann Strauss Színházban Kálmán Imre örökzöld operettjében...

Feleki Géza írása – *Világpolitikai perspektívák* – a februári számban *keserű* álom. A *nagy háború* 1918 novemberében véget ért, de 1921 tavaszán számtalan *kis háború* zajától hangos a Föld, véres a föld... „...nem folytatjuk naptár szerint a negyedik békeév

kis háborúinak felsorolását. És legalább látszat szerint 1921 elején inkább csökkentek, mint gyarapodtak a valódi béke helyreállításának kilátásai.”

Valódi béke? Keserű álmot álmodik a művelt, harcos, tudós újságíró. A nagyhatalmak közötti erőviszonyok a közeljövőben várhatóan átrendeződnek, London távolodik Párizstól, Berlin közeledik Londonhoz, itt, Közép-Európában ránk, magyarokra nem sok jó vár...

„Mostanában Magyarországon mindenki álmodik.”

Az Új Könyv folytatásokban közli Krúdy Gyula új regényét: *Mit látott Vak Béla Szerelemben és Bánatban*. Krúdy Gyula nem politikus, nem közigazdász, nem tudós – író, regényt ír. Vak Béla története *teremtő* álom. A *vakember* valaha látott, és „láthattuk őt a pesti utcákon, amikor még boldog és nyugalmas volt Magyarország”. Amikor még látott a *vakember*, „látta, hogy ez a vállalkozó kedvű város hogyan rohan a csőd felé, terjeszkedésével és mámoros életkedvével”. Rég volt. Krúdy Gyula 1921-ben írja regényét: a *vakember* már nem lát. De látta Magyarországot, amikor még boldog és nyugalmas volt. Emlékszik a múltra. Álmodik a jövőről.

Az irodalom: jövőt teremtő álom.

Vigas, gyógyír, reményforrás a *kisebb* ország és a *megkisebbedett* nemzet számára.

THIMÁR ATTILA

Időszámítás: előtt – után

THIMÁR ATTILA (1969) Budapest

Akár az emberi civilizáció történetét, akár saját életünket kezdjük mesélni, az egyes részeket elhatároló fordulópontokat kiemelkedő eseményekhez kötjük. Igaz, hogy mindig csak utólag, nagyobb időtávlatból derül ki, mi volt a kiemelkedő, a továbbiakat meghatározó esemény.

A koronavírus, a COVID-19 járvány szerepe emberi civilizációnk történetében majd egy évtized múltán látszik pontosan, de már most, ebben az átmeneti időszakban érzékelhető, hogy egy teljesen új periódus kezdődik el mindannyiunk történetében. Most ugyan még sok mindent nem lehet előre látni, de a változások szele már mindenképpen érzékelhető. S ebben talán az a legfontosabb hogy ezek a változások jórészt már lejajlottak, itt a szemünk előtt, csak mi nem vettük észre. A hétköznapi

rutin változatlan menete nem engedte, hogy távlatból személve észrevegyük vagy igazán komolyan vegyük civilizációnk átalakulását.

Mitől lett ilyen sajátos lakmuszanyag a COVID-19 járvány? Elsősorban attól, hogy ezt a minden föld-részre pillanatok alatt kiterjedő járványt a média élőben közvetíti, ugyanúgy, mint a háborúkat, katasztrófákat, természeti csapásokat. Percről percre nyomon követhetjük a halottak számát, az egészségügyi szabályozás alakulását, közben persze a valutaárfolyamok, tőzszeindexek és az olajárak változását, a munkanélküliség növekedését. Ez azonban nem a valóság képe, hanem az, amit a média ebből láttatni akar, s főképpen, ahogy láttatni akarja. Nem arra gondolok, hogy az egyes médiaszereplők saját gazdasági és politikai érdekük szerint mit

válogatnak össze a valóság darabkáiból, hanem arra, hogy szinte minden megnyilvánulásukban azt érzem, hogy saját nélkülözhetetlen szerepüket akarják erősíteni. A diskurzus elsősorban arra irányul, hogy a befogadó odakötözze magát a hírcsatornához. Ha öt percig éppen nincsen hír, akkor is írnak, kitesznek valamit a weboldalra. Egy összefoglalót a tegnapról, a múlt hétről, néhány véleményt vagy bármit, de szükséges, hogy fennmaradjon a folyamatos figyelem a média iránt, mert – a háttérben meghúzódó üzenet alapján – innen jön majd a megváltó „jó hír” a járvány csökkenéséről, a korlátozó rendelkezések felfüggesztéséről. Az összes médium, és főleg az internethez kapcsolódók a legjobb kopók szimatával vették észre a lehetőséget, hogy most aztán végképp magukhoz bilincselhetik a közönséget.

Az utóbbi években, évtizedekben megszoktuk ezt, ám most újdonság, hogy éppen egy ilyen tragikus kimenetelű eseménysorhoz kapcsolódik ez a gesztus. Sőt, egy olyan történelemhez, amelyben – egyébként éppen a média szerepe miatt – a legnagyobb motiválóerő a félelem. A COVID-19 ugyanis új járványként leginkább a félelmet növesztette meg mindenkiben. Elsősorban saját magunkat féltjük (mi lesz, ha én is elkapom, és belepusztulok), de az idősebb rokonokért is aggódunk – jogosan és természetesen. A félelem alapja az, hogy nem ismertük és pontosan még ma sem ismerjük a betegség tüneteinek paramétereit, azaz senki sem tudhatja, hogy találkozott-e már szervezete a vírussal. Ha elkezd köhögni, ennek oka a környező por, netán a kezdődő tavaszi allergia, vagy a vírusbetegség gyenge lefolyású változata? Netán a kettő kombinációja, amelytől még ugyanúgy megfertőzhet másokat. Ha erősebbek a tünetei, az már egyenes út a lélegeztetőgépig? Az első hetekben rendszeresen érkeztek adatok arról, hogy hányan lettek regisztrált fertőzöttek, és hányan haltak meg, de hogy a regisztráltak közül hányan kerültek kórházba, és közülük kinek életveszélyes, súlyos vagy csak átlagos az állapota, arról keveset tudtunk. Április utolsó harmadától kezdve lettek nyilvánosak az adatok a kórházban ápoltakról és közülük a súlyos, lélegeztetőgépes esetekről. (Az utóbbi az előbbinek kb. 10%-a.) A média agresszív és alapvetően a félelem mechanizmusára építő logikája miatt azonban ezek az arányszámok sem látszottak sokáig.

Az emberek féken tartása a megfélemlítés eszközeivel persze régóta bevett gyakorlat civilizációnk történetében, de ennek egyik szükséges következménye, hogy az embereket nem tekintjük önállóan felelősségteljes döntést hozó egyedeknek. Azért érdemes ezt ilyen erős állításként megfogal-

mazni mert elvezet minket a mostani viláfordulat gyökeréhez. A felvilágosodás eszmerendszerében, a 18. század közepén, második felében alakult ki az az emberkép és világszemlélet, amelynek alapja, hogy az emberek tájékozott, önálló döntéseket hozni képes személyek, s ezért a társadalmak berendezkedése, a politika működése, az összes kiterjedő társadalmi intézmény erre épült. Az egészet leíró, matematikai alapokon álló modell pedig azt formázza, hogy az egyéni döntések összeadódnak, s ezek teljessége és összessége leképezi a közönségi döntéseket is. Ebből következően a civilizáció változásaiban az az irány tükröződik, amit az emberek többsége kíván. Ennek az elméleti, világszemléleti konstrukciónak az utóbbi években sok olyan kérdéssel kellett szembenéznie, amelyre nem tudott válaszolni. A globalizációs környezeti ártalmak és a klímaváltozás miatt pedig sok ponton érvénytelenné, illetve a továbbiakban nem fenntartható szemléleti modellé vált. A mostani vírusjárvány pedig a modell alappilléreit rengeti meg. Milyen mértékben és milyen formában felelős az egyén döntéseiért, ha az intézményrendszerek helyette és fölülte döntenek olyan kérdésekben, amelyek szinte azonnal és mélyrehatóan befolyásolják az életét? (Pl. a járvány első hullámának lecsengése után az államok, illetve nagyobb geopolitikai térségek határainak megnyitása. „Kinek van szüksége arra, hogy újra behurcolják a vírust?” – vélhetik sokan.) De ugyanennek a modellnek másik része, hogy maga az állam sem tudja teljes mértékben garantálni az állampolgárok életét, hiszen a helyzet annyira új, hogy nem lehet látni, milyen intézkedések lesznek majd igazán hatékonyok. Ez utólag, több év elteltével fog kiderülni, s a jó döntésekhez ma sem az egyén, sem a társadalmi intézmények szintjén nincs meg a szükséges információmennyiség. Nem tudunk eleget a járványról.

A vírusjárvány a biztonság kényelmes érzésének elvesztését hozta el világunkba. Eddig úgy gondoltuk, hogy a felvilágosodás racionalizmusában gyökerező világkép, amely kitüntetett szerepet szánt a tudomány diskurzusának, megoldja, hogy ne érezzük magunkat kiszolgáltatva bármiféle előre nem látható eseménynek. Minimálisra tudjuk csökkenteni a jövő kockázatát. Ez teljesen szertefoszlott e pár hónap alatt. A most regisztrált helyzet olyan speciális, hogy erre nem lehet a tudományos eljárások prioritásával összhangban álló választ adni. A szigorítások–lazítások ritmusában az egyéni döntések, megérzések nagyobb szerepet játszanak majd, mint a tudományos elméletek ide még nem alkalmazható tézisei. (Ilyen pl. a nyájimmunitás gondolata-

tának felmerülése és az erre irányuló ötletek és tettek a világ több pontján, mikor még a Föld lakosságának 1%-át sem érte el a járvány.)

Azt már látjuk, hogy a vírus nem fog hipp-hopp eltűnni a Földről, kénytelenek vagyunk megszokni jelenlétét, azaz kénytelenek leszünk hozzászokni egy kockázati faktorhoz, illetve ahhoz, hogy a folyamatosan beálló új és új helyzetekben nem biztos, hogy a legjobb megoldások fognak születni.

Nem lehet mindenkit folyamatosan bezárni, az újrainduló hétköznapiakban az a lehetőség marad, hogy minden ember saját maga, és ténylegesen saját maga vállal felelősséget a sorsáért, s nem az a politikai hatalom, amelynek a társadalmi szerződés értelmében felhatalmazást adott a fennhatóság gyakorlására. Sem az állami intézkedések, sem az egészségügyi felkészülés nem tudja kizárni senki életéből azt, hogy találkozzék a vírussal. Másképp fogalmazva: nehezen kerülheti el bármelyikünk, hogy előbb vagy utóbb elkapja a vírust, amely bizonyos esetekben egészen szélsőséges tüneteket okoz, esetleg halált is. Az újrainduló életben tehát ebbe a kiélezett helyzetbe lépünk be, nap mint nap face to face a halállal, még akkor is, ha az emberi alaptermészetnek megfelelően nem fogjuk ezt a nap minden percében magunkban morzsolgatni.

Természetesen nem reális és nem értelmes, hogy évekig nem megyünk koncertre, színházba, kiállításra, étterembe; de az is nyilvánvaló, hogy mindezt nem tehetjük meg az eddigi nyugodt biztonságérzésünkkel. S az is bizonyossággal állítható, hogy az emberi populáció növekedésével az egyik hullámot a másik fogja követni, az egyik problémakört már tolja is félre a következő (környezetszennyezés, éhínség, elnyomorodás, társadalmi radikalizmus, szektásodás).

Ami minden bizonytalanság ellenére már most érzékelhető, látható, hogy a stabil és kiszámítható jövő illúziója szertefoszlott. Míg 2019-ben a klímaválság miatt a 2030-as, illetve 2050-es évekig terjedő intervallumokkal lehetett „számolni”, ma már sem egy vállalkozást, sem egy családi életstratégiát nem lehet úgy tervezni, hogy abban hatnyolc évnél hosszabb időszak szerepeljen, hiszen beüthet bármikor olyan változás, amely a munkahelyet, a családszerkezetet, az életkörülményeket eltörli vagy alapjaiban átalakítja. Nem lesz meg a tíz évnél hosszabb kiszámítható jövő, ezért mindenki rövidebb időszakokra fog tervezni, s ennél radikálisabb és fundamentálisabb változást nehezen tudunk elképzelni a világ történetének utóbbi száz-százötven évében. Rövid távú berendezkedés. Ez a párkapcsolatokat, az életstratégiákat, a foglal-

kozási típusokat, a tudáshoz, képzettséghez való viszonyt – mindent alapvetően átalakít majd. Minek tanulni egy hosszú egyetemi, hat-nyolc évig tartó képzésen, ha a végére komoly eséllyel beüthet olyasmi, ami nagymértékben átalakítja a most éppen érvényben lévő életrendet? Az elmélyült tudás, a megalapozott és specifikus képzettség jelentősen veszít majd értékéből.

Nem vizsgáltam át aprólékosan a külföldi híreket, értékeléseket, elemzéseket, mert erre nem volt időm, de azért erősen feltűnt, hogy egy szempont nagyon hiányzik az eddigi információáramlásból. Az, hogy a különböző generációk másképpen élik meg a járványt, s más válaszokat adnak rá. Nem arra gondolok elsősorban, hogy a tinédzserek továbbra is buliznak, vagy saját virtuális terükben egy teljesen új, elzárt világot alakítanak ki. Hanem arra, hogy azoknak, akik most óvodások, akik most kezdenek iskolába járni, ez a több évig tartó helyzet a legalapvetőbb szinten épül majd be a világértésükbe. Számukra ilyen lesz, pontosabban már most ilyen a világ: kiszámíthatatlan. Kiszámíthatatlanul zűrös. Nem beszélve arról, hogy ha kimarad életükből a játszótérek szocializáló hatása (vetélkedés, verekedés és a konfliktusok megoldásainak megtanulása), az olyan személyiségdeformációhoz vezethet, amelyet nehéz lesz majd kiigazítani évekkel később.

Többször írtam már, hogy a generációk közötti párbeszéd kommunikációs problémái, az egymás melletti elbeszélések hibái milyen tragédiákat kódolnak bele életünkbe, szándékainkon kívül. Nem értik meg egymást a nemzedékek, s nem is érthetik. A járvány következtében a minimálisra csökkent esély is szinte elszáll. Nem azonos világtapasztalatból épülő nyelven (nyelvből?) fognak beszélni a különböző életkorú közösségek, s alig lehetséges, hogy megértsék majd egymást.

Ha most bármely kormánynak be kell fektetni valamibe, akkor az elsőrendűen nem a gazdaság vagy az egészségügy – jelenleg ezek a második vonalba tartozó dolgok szerintem –, hanem a fiatal generációk, elsősorban a gyerekek lelki és kommunikációs egyensúlyának, épségének megtartása. Ha ez elvész, akkor nem az lesz a probléma, hogy nem tudjuk őket integrálni a most működő társadalmakba, hanem hogy a különállásukból adódó folyamatos feszültséggel sokkal előbb robbantják szét az emberi civilizációt, mint ahogyan annak lassú pusztulása egyébként bekövetkeznék. Ha valaki beteg, idős, öreg: meghal – ez a természet rendje. Ha a gyerekekben sérül meg valami, akkor onnantól a fejlődés természetellenes lesz. Mint a daganatos betegeknél.

JUHÁSZ KRISTÓF

Mihez kezdünk ezután?

JUHÁSZ KRISTÓF (1982) Szentkozmadombja

Gondoljunk két híres mondatra. Tamási Ároné az egyik: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” A másik szerzője ismeretlen, nyilván afféle vándorbölcsességéről van szó, akik idézni szokták, a Kőhegyi Menedékház zászlótartó kőszlopát jelölik meg forrásként: „Ahogy egymással bánunk, az a hazánk.”

A világban járvány tombol, odakint nem konkrét szörnyek járnak, mint egykor valahol Európában, hanem egy teljesen arctalan, névtelen, agyatlan, lelketlen... de még csak azt sem lehet mondani, hogy mindentől megfosztott valami, mert ennek az ízének soha nem volt semmije.

A vírusnak nincs története (csak a vele találkozó embereknek), nincs ethosza, mítosza, szimpátiája, antipátiája. Nincs alsó vagy felső regisztere, mint Erósnak vagy az ásványoknak. Létével kapcsolatban nincsenek engedmények, mint például a darázsnál, ami ugyan gonosz egy féreg, de legalább a gyurgyalagnak ízlik. A döglött vírus trágyának se jó. De persze megdögleni se tud normálisan a nyomorult, mert nem is él igazán. A vírus olyan, mint a pornó, az autóverseny meg a divat: híres, hangos, és sokan foglalkoznak vele, de értelme, az nincs.

Még csak a vad, zabolátlan természet, a teremtett világ szépségesen könnyörtelen, egymásnak feszülő erőit sem idézhetjük tudatunkba, hogy kicsit megnyugodjunk. Mert rendjén van, hogy a bagoly lecsap a magasból az egérre, szőröstül-bőröstül felfalja, ami meg mégse kell, azt kiköpi; az is rendjén van, hogy az egér kirágja a spejzban a keksz zacskót, aztán odacsínál; de még az is rendjén van, hogy a jégeső agyonveri a paradicsompalántát. Ilyenek az elemi dolgok, ilyen a teremtett világ, ilyen a természet. Ilyen a dolgok természete.

A vírus valamiféle teremtés előtti vagy teremtésen kívüli létező, esetleg a genezis afféle mellékterméke, aminek semmi értelme a világ egésze szempontjából. Nem csak az emberéből. Esőnek, napsütésnek, melegnek, hűvösnek akkor is örültek a gombák, a csúszómászók, a hártványászárnyúak, a protoceratopsidák, a szmilodonok meg a háromtölkű őshalak, amikor az ember még nem öltött mellettük látható formát. Ha a világon csak növények,

állatok meg gombák vannak, azok még ellébecolnak valahogy, legalábbis végzetes bajt eddig egyik sem csinált. Ha a világon csak vírusok vannak, azok felzabálják egymást, aztán megdöglenek, és vége a történetnek. Különböző önkéntes karanténjainkból vagy külvilági hadállásainkból nézünk szembe valamivel, ami megfoghatatlan, értelmezhetetlen, értelmetlen. Ami a *Geneziséből* kimaradt.

Gyógyítunk, segítünk, kétségbeesünk, pótcselekszünk, megnyugtatjuk az öregeket, lekötjük a gyerekeket, nem mutatjuk ki a félelmünket, próbálunk racionálisak maradni, védekezni, dolgozni. Mindennek hatalmas árnyéka nő: mit fogok meg a kezemmel, mikor megyek boltba, mit veszek, hogy köszönök, mikor láthatom a szüleimet, a gyerekeimet, ha épp nem ott vagyok, ahol lennem kéne, vagyis azokkal, akiket szeretek? Hol tudhatom őket biztonságban? Hát ahol én is vagyok – mondja erre minden értelmes ember –, mert ott tudok rájuk vigyázni. Aztán most mégsem. Vagy mégis? Vagy mégsem? Ki kit fertőz? Ki kire veszélyes? Ki kivel mikor mit csinált? Ki köhögött a harmadik szomszédban? Ki hagyta a sparhelten a papírkosarat? Ó, válasza mindenkinek van, az egyik hisztérikus, a másik nyugtatgat – a nyugalom mögött van ám csak igazi félelem. Általában a hülyeség hiszterizál, és az érzékenység nyugtat. Mert utóbbi jobban fél, mert érzi, tudja...

Vadul telepítjük az összes létező, internetes kapcsolattartásra gyártott programot, hogy tartsuk egymásban a lelket. Elveikben megcsontosodott, hívó, gondolkodó értelmiségiek töltenek le a simogatós telefonjukra mindenféle játékokat, hogy kamaszodó gyermekük világában ilyenformán tegyenek szert stabilitásra, ha már a fizikai közelségnek annyi. Valóban kilépünk a komfortzónánkból: eddig a mátrixtól akartunk megfulladni, most úgy vetjük bele magunkat, mintha máshol nem volna levegő. Ha most kihúzná valaki a dugót a falból (egyszer ki is fogja), a szeretteikért való aggodalomba félig beleőrült emberek karamboloznának tömegesen az autópályán.

A képernyők és kijelzők, amik eddig elszakítottak egymástól, most összetartanak bennünket. Pon-

tosabban segítenek nekünk tartani magunkat és egymást. Máshogy beszélnek egymással az emberek. Több az érzelem. Minden praktikus közlés mellé jut valami szívből-lélekből, meg valódi figyelemből is. Szigorúbbak vagyunk magunkhoz. Kevesebb mondat kezdődik *én*-nel. Egyre szebben beszélünk egymással, miközben tekintetünk sötétbe mered.

Ha túl akarunk látni a sötétségen, a figyelmen és önfegyelmén kívül az arról való töprengést kell éber tudattal elvégeznünk, hogy mi lesz ezután. Arról kell meditálnunk, hogyan legyünk bölcsebbek. Azért kell imádkoznunk, hogy megtaláljuk a helyes gondolkodást a folytatáshoz. Olyan könyveket kell olvasnunk, olyan beszélgetéseket kell folytatnunk, amik segítségünkre vannak abban, hogy megfejtjük: hogyan kell élnünk a járvány után.

Művész barátaimat azzal vigasztalom: ha ennek vége lesz, mindenki színházba, koncertre, kiállításra akar majd menni, hatalmas kultúrrobbanás lesz a bezártság után, vagyis rengeteg munka és pénz.

Ha lennének kapitalista, világcéges, politikai barátaim, azokat figyelmeztetném: nem csak kultúrrobbanás jön a túlélés után. Az még magában jó is volna. De minden szektorban robbanni fog minden. Újra földübörög a gazdaság, újra folytatják a teremtett világ betonnal való leöntését, újra keringeni kezdenek teljesen értelmetlenül (de közgazdaságilag nyilván optimálisan) földünkön a gigantikus szállítóhajók és repülő. Gyökértelen és istentelen, ám technikailag fölkészült, okos és állatian ravasz pénzemberek tesznek szert majd gigantikus bevételekre a poszt-pandemikus korszakban a következő ilyen esetre védelmet nyújtó gépezetekből és vegyipari termékekből. És természetesen filmeket fognak rendezni a hétköznapi hőskről, akik életüket adták a vírus elleni küzdelemben – és milliók tapsolnak majd, a bevételből pedig fölépül három új villa medencével és úrállomással valahol Ámerikában.

Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne. Nos, el kéne végre döntenie az egyén, a család, a település, az ország, a nemzet, és mindenféle tagolás és osztályzás szintjén: hol akarunk lenni, és hol is vagyunk valójában. Mi közöm van a körülöttem élőkhez? Közös az anyanyelvünk? Vannak közös szokásaink? Kik vagyunk egymásnak? Ugyanabban hiszünk? Ugyanazok az érdekeink?

A globalista világfalu-ideológia minden csapból folyó hazugsága a szemünk láttára lepleződik le. Közgazdászok, brókerek, Mammon, Moloch és Ahrimán szolgálai okosan meg tudják magyarázni, miért jó az, hogy a világ egyik országában csakis

takonyfűzű rágógumit gyártanak, a másikban meg kizárólag vibrátoros billentyűzetet. De minden értelmes, szívvel és lélekkel bíró ember beláthatja: a globalista világtrend nélkül járvány sem lenne. Ha nem vált volna természetessé az, hogy ott vagyunk, ahol valójában semmi keresnivalónk, hogy azt észük, ami abban az évszakban nem is terem, hogy olyan javakat halmozunk föl, amikre semmi szükségünk, hogy egy normális, egészséges, felnőtt ember már azt sem tudja, hogyan kell fölépíteni egy házat, hogyan kell gondozni a haszonnövényt vagy haszonállatot – nem tartanánk itt. Magyarország ab ovo agrárország. Németh László író úgynevezett harmadik útja, a nem marxista és nem is kapitalista, nemzeti értékeken és egy stabil, megbecsült földművesrétegen (Németh László idejében még létezett ilyen, de megfelelő politikával pár emberöltő alatt újra létre lehetne hozni – ahogy anno Rákosi és Kádár ipari panelprolikat csinált a parasztokból, a folyamat éppúgy pozitív irányba is fordítható) alapuló értelmiségi kormányzás elképzelése a globalista kapitalistáknak nyilván utópisztikus fantazmagória. Ám miután a globalisták elképzeléseibe épp belerokkan az emberiség, egyértelműen eljött az egyéb megoldások ideje. Ki lett próbálva a marxizmus: nem működik. Ki lett próbálva a kapitalizmus: az sem működik (a nemzeti kapitalizmus torzszülöttje szintén nem működik, talán most már belátják a politikusok is). Eljött a harmadik utak ideje. Minden országnak a magáé. Amelyik ország, amelyik nemzet a saját anyaföldjéből nem képes táplálni magát, az csupán életképtelen tömeg.

Abszurdum, hogy egy független ország, egy önrendelkező nemzet nem képes magát ellátni alapvető dolgokkal. Abszurdum, hogy azért féltjük a családunk életét, mert nemrég valahol Kínában valaki szerint jó ötlet volt denevért főzni, kutyával hálani vagy fejen állva ülni a vécére. Abszurdum lesz, ha ezek után majd ugyanúgy fognak röpködni a repülő, és ugyanolyan őrjöngve „fejlődik” és fogyaszt tovább a világfalu.

Nem kell minden nemzetnek saját számítógépet gyártania, de legalább egy nyomorult budipapírt előállítani legyen képes! Legalább becsületes kenyert sütni legyen képes! Legalább egy zoknit műszál nélkül megvarrni legyen képes! A nemzetgazdaság nem attól dübörög, hogy idejönnek azok az autógyárak, akik a többi világcéggel és az általuk képviselt szemléletmóddal együtt felelősek a jelenlegi helyzetért, és még sok egyéb disznóságért is. A működő nemzetgazdaságon (a szavak eredeti jelentését tekintve) azt kell értenünk, hogy minden alapvető szükségletünket képesek vagyunk hazai termeléssel kielégíteni.

A föld minden nemzetének az a nemzeti érdeke, hogy minél kevésbé szoruljon rá más nemzetekre. Bárki tanulhat bárkitől, bárki segíthet bárkinek, vagy kereskedhet bárkivel – a totális izoláltság is sorvasztó. De ha egy nemzet nem a saját anyaföldjéből táplálja magát, az biztos halálra van ítélve.

Ahogy egymással bánunk, az a hazánk. Egymást kell erősíteni, lelkileg és gazdaságilag. Döntő többségben azt kell ennünk, azt kell használnunk, ami vagy nálunk, vagy a szomszédban megterem, előállítható. A globalista kapitalizmusnak, amely eddig azért harcolt, hogy lehetőleg mindenhol legyen ugyanolyan, önkorlátozásra kell kényszerítenie magát. A világnak választania kell a fogyasztói-szolgáltatói, profitalapú viszonyokban gondolkodó ön- és tömeggyilkosság, illetve az egész emberiség családokon, közösségeken és nemzeteken alapuló fennmaradása között. A tömegizált városi embernek, a tömegembernek, ha életben akar maradni, át kell állnia egy nemzeti és agráralapú gondolkodásra. Ehhez Magyarországnak kiváló adottságai vannak. A budapesti tudatot elhomályosító szmogtól ugyan nem látszanak a gazdag zalai vagy baranyai földek, a nógrádi erdők vagy somogyi legelők, sem azok a honfitársaink, akik türelemmel, alázattal, vejtékes arccal mindezt gondozzák, életben tartják. A nemzet nem a GDP, a haza nem egy cég. A nemzet az, hogy a harmadik szomszédtól veszem a tojást, mert neki vannak tyúkjai. Vagy adok cserébe para-

dicsomót, mert az meg nekem van. Kultúreberek, értelmiségiek, pedagógusok vagy műszaki érdeklődésűek is képesek fenntartani egy kiskertet. Képesek egyszerre szellemi és gyakorlati dolgokban egymást segítő, megtartó közösségeket létrehozni. Ezeknek a közösségeknek az összefüggő hálózata a haza. Hazánk: szellemi és dologi javaink. Szellemi javaink: a nyelvünk, az irodalmunk, a zenénk, a színházunk, a népi és alanyi művészetünk, az egyházaink. Dologi javaink: amik földünkéből vétetnek.

Ha a poszt pandemikus korszakban a világgazdaság visszaáll a járvány előtti öngyilkos tempóra, és a globalista kapitalizmus nem kezd el szép lassan, fokozatosan felszámolni önmagát, és nem kezd el minden nemzetet a saját nemzeti önfenntartásán dolgozni, hogy a lehető legszélesebb néptömegeket terelje vissza a fogyasztás-szolgáltatás pusztító és értelmetlen rendszeréből a valódi javak előállításának valóságába, akkor újabb és újabb járványok fognak jönni. Az újabb és újabb járványok pedig szép lassan szintén fölszámolják majd a globalista kapitalizmust, de sokkal fájdalmasabban, borzalmasabban, sokkal több halállal, mintha az számolná föl önmagát.

Hazánkban Németh László és a népi írók harmadik útja jelenleg az a társadalomformáló elképzelés, amihez vissza tudunk nyúlni, ha normálisan akarunk élni az elkövetkezőkben. Minden más nemzetnek meg kell találnia a magáét.

Isten adjon mindnyájunknak tisztánlátást.

LATINOVITS ZOLTÁN

„Szeretnék visszatérő örült lenni”

Három levél Szász Péter filmrendezőhöz

Közzéteszi: Kelecsényi László

Az alábbiakban közölt levelek Szász Péter (1927–1983) filmrendező hagyatékában maradtak fenn, és kerültek az NFI Filmarchívumába. Létezésükre Szekfü András filmtörténész hívta fel a figyelmet; közlésüket Frenreisz Károly jogutód engedélyezte. Köszönet érte nekik. A levelek szövegét eredeti helyesírásuk szerint közöljük.

1.

964. 6. 28.

Mon cher ami, avec votre aranyos, [sic] je vous salut comme un guérissant!

Szóval Péterkém most már csak levélben tudlak értesíteni a dolgokról, melyek[et] intéznék.

KONDOR (chef de la cuisine de Hunnia) volt szíves fogadni szombaton 13 h-kor. Én a Hunniában kerestem – csak Révész találtam. Darab-darab gondoltam, de nem R. írta alá a letiltásomat, hanem ő: KONDOR. Így hát rohanás vissza a Báthori utcába. RÉNYI TAMÁS éppen indult, őt kértem meg vigyen el (múltkor nagyon kedves volt a Fészekben, bár nem-

LATINOVITS ZOLTÁN (1931–1976)

964.6.28.

Mon cher ami, avec votre amitié,
je vous salue comme un quérissant!

Après Péterkém, most ma' enco le-
ben tudlak elbeszteni a dolgot, melyre
intetted.

KONDOR (chef de la cuisine de Hunia)
vlt éves foglalt munkában 13^é év, én
a Huniában kecskemén > csak Revózt talá-
tam. Barab-darab gondoltam, de nem R.
de a alá leltél, mert ha nem G: KONDOR.
De, hál' voltam, ismét a Bonthorri utca.
RENTI TÁRSAS éppen indult, őt kellett meg-
városni, (mielőtt maga kedves volt a fő-
nök, de nemigen tudtam) – Most meglepe-
tőre került, hogy RÉVÉSZTŐL kért engem
augusztus elején induló filmjébe, aki „kerek-
perek” megtagadta. (Darvas J.-t szintén,
azt is megtagadta (!))

Énnekem „státus” vizit KONDORNÁL. –
hogy beszéltem mint ember az emberrel, ked-
ves bácsi, legalábbis úgy láttam, – jóvá is 50-
több mint egy óráig beszélgettünk. Láthatóan
jót tett személyes megjelenésem és egy őszinte
beszélgetés. – Summa: júl. 15. után (mí-
után Götz, Németh és Várkonyi valaminél ne-
meskürttyt ismét meg fogja kérdezni, mert
ők mint mondta, teljesen máshogy informál-
ták, mint én) ismét összeülünk. Kérem ne tekintse szo-
bámat hivatalos „helyiségnek” c. sztereotip nép-
front-mondat is elhangzott – és akkor lehet hogy
akár félóra alatt revideálok határozatomat. (Ezen
közben láthatóan rosszul esett neki, hogy az ügyről
már sokan tudnak – bár, mint mondta, szuverén
joga, hogy ő mint vezetőség, kit vesz, kit nem vesz a
filmgyárba – ily módon jogában áll egyeseket nem
venni. (Pécsi fáradt, Darvas fáradt, én renitens stb.)

Tehát, lényegében optimista vagyok. Júl. 6-án
jövök haza, akkor keresni foglak. Valószínűleg júl.
17. táján megyünk Jugóba – addig Pesten dolgozom
még ezt-azt: pénz kell a nyaraláshoz.

igen ismerem). Most – meglepetésre közölte, hogy
RÉVÉSZTŐL kért engem augusztus elején induló
filmjébe, aki „kerek-perek” megtagadta. (Darvas J-t
szintén, azt is megtagadta!)

Ezek után „státus” vizit KONDORNÁL – úgy be-
széltem, mint „ember az emberrel”. Kedves bácsi,
legalábbis úgy láttam, joviális 50-es, több mint egy
órát beszélgettünk. Láthatóan jót tett személyes
megjelenésem és egy őszinte beszélgetés. Summa
– júl. 15. után (miután Götz, Németh és Várkonyi va-
lamint Nemeskürttyt ismét meg fogja kérdezni, mert
ők, mint mondta, teljesen máshogy informáltak,
mint én) ismét összeülünk. Kérem ne tekintse szo-
bámat hivatalos „helyiségnek” c. sztereotip nép-
front-mondat is elhangzott – és akkor lehet hogy
akár félóra alatt revideálok határozatomat. (Ezen
közben láthatóan rosszul esett neki, hogy az ügyről
már sokan tudnak – bár, mint mondta, szuverén
joga, hogy ő mint vezetőség, kit vesz, kit nem vesz a
filmgyárba – ily módon jogában áll egyeseket nem
venni. (Pécsi fáradt, Darvas fáradt, én renitens stb.)

Tehát, lényegében optimista vagyok. Júl. 6-án
jövök haza, akkor keresni foglak. Valószínűleg júl.
17. táján megyünk Jugóba – addig Pesten dolgozom
még ezt-azt: pénz kell a nyaraláshoz.

Neked, Péterkém, mihamarábbi gyógyulást,
pihenést kíván – nejednek kezét csókolja – sincé-
rement

Zoli

2.

Pozsony, 964. 7. 25.

Látod, kedves Péter

így jár az, akinek a szarkája nagyot akar. Nemrégem
még én néztelek Téged furcsa rokonsággal a Sport-
kórházban; ma ugyanígy láthatnál – Pozsonyban. –
Már egyedül vagyok, tudtommal nincs magyar ál-
lampolgár a városban. Ez sem kellemes tudat.
Szombat délután van. Borzalmas, tót, szombat, dél-
után. Ezek a tótok olyanok, mint nemzeti eledelük, a
krumpli. Csak úgy, vízben főzve.

Angolul tanulok. Fekvésemben ez az elegancia
és a szisztéma. Szépen újratanulok mindent, amit
régem elfelejtettem – és azután talán ez jó lesz arra,
hogy egy olyan országban produkáljam magam,
ahol heges szívvel is lehet.

Csak egyet nem tudok.

Eddig az életemben mindennek volt valami ér-
telme. De ennek vajjon mi értelme van? Ennél osto-
bább és kilátástalanabb betegséget még nem lát-
tam. (Egyébként ha választhatnék a rendőrség és
az orvosok között – a rendőröket választom. Nem is
voltam olyan rossz helyen.)

Egy szóval ill. egy testtel itt fekszem Bratisla-
vában (ezt a nevet azóta találták ki, amióta „nép” lett
a szlovák. Hát valahol az albánok körül keresendők a
ranglistán. (Bár én igazán nem panaszkodhatom, én
a legelőkelőbb párt-sanatórium legelőkelőbb szobá-
jában fekszem egyedül és magyarul – mivelhogy a
szlovák elvtársak nem szoknak nyáron megbeteged-
ni (quasi mintegy direkt kapóra jöttem).

Aug. 3-án reggel visz el innen a szlovák mentő-
kocsi szolgálat. Rajkán (határállomás) összes frot-
tír-törülközőkkel együtt átcsempésznek egy ma-
gyar mentőkocsiba. Az visz el Balatonfüredre a
szívkórházba. Ott vagyok található, ha semmi közbe
nem jön, aug. 20-24-ig.

Sic.

A többi kérdéses, ha nem is teljesen csendes.
Remélem legalább Te jobban vagy.

Kérlek, ne írd, mert a szlovák postaszolgálat
lassú. Csomagot ne küldj mert megromlik.

Egyébként szívből kíván minden jót.

Zoli

3.

B.füred, 64. 8. 10.

Kedves Péterkém,

Hálásan köszönöm a TV-propagandát, többektől hallottam. – Egyébként nem tudom, mi következik, úgy érzem magam, mint fizika órán, régen, mikor kihívtak, azt sem tudtam miről van szó, még kevésbé azt, mi következik. Belesültem. Nagyszerű igazgató-főorvos: DEBRŐCZI TIBOR, kivételes pali, még ő sem nyilatkozott; pontosan senki nem tud semmit, mint általában, csak most nem is a bőrömről, hanem a szívemről van szó. – Egyesek (Vígyszínház), reménykednek, hogy szept. 11-én már visszanyerem régi idegállapotomat és dolgozhatom. (Ők ezt GYÓGYULÁS címszó alatt emlegetik.) Idegállapotom már majdnem a régi; infarctus és válás után az én hegyi albérletem nem egy lakás – ehelyett más nincs. Pénz nincs. Minden bizonytalan, adósságok biztosak és nőnek. Fogalmam sincs, hol fogunk lakni, miből, ilyenek... Ezen morfondírozom ó hete; még két hét és az idegosztályra tesznek.

Szóval, Te már meggyógyultál? Már ott mászkálsz a filmgyárban? Szász bácsi? Gratulálok uram, ki tudja, mikor leszek én hasonló állapotban.

Fentjárom, – egészen úgy viselkedhetem, mint egy ember, csak emeletet nem szabad még járnom.

És, sajnos elég sokszor „érzem” a szívemet – ami nem fájdalom – éppen csak jelzi, hogy van, de viszont hamar kifáradok.

Anyám és Éva felváltva járnak át Szemesről ill. Siófokról, délutánonként, azonkívül a Balatonon hahnizó, ivó, nyaraló szakma is gyakran látogat, ami nem mindig tesz jót. – Szakállam van (I. I. Internacionálé + Kossuth Lajos), ezt úgy jelzésként használok, hogy nem vagyok azonos.

Kb. ennyit tudok magamról, több, mint amit Rólad és a Filmről. Évát hívtad Pesten, aztán eltűntél. (Ha netán írni kedved lenne, vagy erre járnál valami járművel – ha már valóban egészséges volnál, és véletlenül semmi más dolgod nem volna, valóban megtisztelhetnél.) 25.-ig vagyok itt, még 15 nap. Azután fogalmam sincs, attól függ, hogy mit határoznak.

Elegem van minden laktanyaszerű intézményből, szeretnék visszatérő örült lenni a szakmában, akivel nem lehet kijönni, vagy kedves [olvashatatlan szó] kis szakszervezeti tag leszek, csak ezt ne kelljen csinálni. Erről nem volt szó Szász bácsi, félek, megijesztettek. Nem ismerem ki magam. Ehhez nem szoktam hozzá.

Sokszor ölel
Latinovits Zoli

JEGYZETEK

Az 1963/64-es színházi évad végén a Vígyszínház társulata pozsonyi vendéjátékra utazott. A nagyszerű *Rómeó és Júlia*-előadást játszották volna, de Latinovits Zoltán már a vonatúton rosszul lett, szívinfarktus gyanújával kórházba szállították, s ott hetekig ápolták. Lényegében az egész nyarat betegeskedve, lábadozva töltötte.

Szász Péter filmrendezőt, akinek egy későbbi filmjében (*Fiúk a térről*, 1967) szerepelt, korábban hasonló egészségügyi problémákkal ápolták. Az első levélben emlegetett filmtervből nem lett semmi. Bár 1965-ben lehetőséget kapott előforgatásra, de a *Dobd vissza narancs* című produkció végül nem készült el. (Erről bővebben lehet olvasni Bíró Zsuzsa emlékezésében, *Liget*, 2007/4.)

A *Mon cher ami...* kezdetű tréfás, magyar szóval kevert francia mondattal Szászt mint barátját, hitvesével együtt köszönti, és jobbulást kíván neki.

Kondor István (1914–2001) a filmipari tröszt vezérigazgatója.

Chef de la cuisine... – Kondort mint a Hunnia Filmgyár „konyhafőnökét” aposztrofálja.

Révész Miklós (1914–1999) a MAFILM igazgatója.

Rényi Tamás (1929–1980) filmrendező, tervezte, hogy Latinovitsot felkéri a *Déltől hajnalig* egyik főszerepére, de végül nem játszott egyik filmjében sem.

Darvas Iván (1925–2007) színművész, filmszínész.

Götz Jenő (? – ?) gyártásvezető.

Németh András (1925–2003) a Budapest, majd a IV. Stúdió főgyártásvezetője.

Várkonyi Zoltán (1912–1979) színművész, színházigazgató, filmrendező.

Nemeskürty István (1925–2015) filmtörténész, a Budapest Stúdió vezetője.

Pécsi Sándor (1922–1972) színművész, filmszínész.

sincérement – szívélyesen

a rendőroket választom... – Ma már tisztázhatatlan, mi volt a letiltását kiváltó rendőrségi ügye 1964-ben

válás – feltehetőleg Ruttkai Éva és Gábor Miklós válóperére gondol.

Éva – Ruttkai Éva (1927–1986) színésznő, Latinovits Zoltán élete párja annak 1976-os haláláig.

A levelek lelőhelye: NFI Filmarchívum, Kézirattár, Szász Péter-hagyaték.